

1.

INLEDNING

Om Sveriges språk

Svenska är Sveriges **huvudspråk** och **majoritetsspråk**, det språk som en majoritet av de som bor i Sverige talar. Utöver svenska talas också många andra språk. Hur många det rör sig om är det ingen som vet exakt, eftersom det inte samlas in någon sådan statistik i Sverige. En uppskattning brukar vara att det rör sig om cirka 200 olika språk.

Alla språk som inte är huvudspråk i ett land kallas för **minoritetsspråk**. Även arabiska och engelska, som är huvudspråk i andra länder och talas av miljoner människor världen över, är minoritetsspråk i Sverige.

Svenska

I språklagen, som kom år 2009, finns bestämmelsen om att svenska är huvudspråk i Sverige och att svenska ska vara myndigheternas språk. Svenska ska också vara det "samhällsbärande" språket. Vad innebär det och är det verkligen nödvändigt att ha en lag som beskriver något som verkar självklart? Svenska har under lång tid haft en naturlig position som majoritetsspråk i Sverige, även om andra språk alltid har talats inom landet.

Men svenska har inte alltid varit det självklart största språket i Sverige. Finska och samiska har talats här i mer än 1 000 år, långt innan Sverige som nation bildades. Även lettiska och lågtyska har varit stora språk i Sverige under olika perioder i historien. Många svenska dialekter har dessutom haft så stora skillnader sinsemellan att de antagligen framstod som olika språk.

I Sverige talas runt 200 olika språk.

Det svenska samhället påverkas av en ökad globalisering, det vill säga ett ökat utbyte av kommunikation, tjänster och företagande. Människor reser mer och har kontakt med varandra över landsgränserna, t.ex. via internet. Många studenter väljer att studera i ett annat land under delar av sin utbildning eller har kurslitteratur på engelska. Den ökande kontakten gör att kunskaper och förståelse för olika länders språk och kulturer ökar. Invandring till Sverige skapar också en mångfald som bidrar till att utveckla det svenska samhället.

När det talas många språk i ett land kan det finnas ett behov av ett gemensamt språk som alla kan kommunicera på. Tillgången till svenska är alltså en demokratifråga. Alla som bor i Sverige behöver tillgång till det svenska språket för att kunna kommunicera med de svenska myndigheterna, förstå myndigheternas information och beslut samt kanske själva vara med och debattera eller företräda ett politiskt parti eller en organisation.

De nationella minoritetsspråken

I Sverige finns förutom svenskan många minoritetsspråk. Sedan år 2000 har fem av Sveriges minoritetsspråk fått status som nationella minoritetsspråk. Det betyder att Sveriges regering har åtagit sig att skydda dessa språk extra mycket. De fem **nationella minoritetsspråken** är: finska, jiddisch, meänkieli, romska och samiska. Svenskt teckenspråk räknas inte som ett nationellt minoritetsspråk, men samhället har enligt språklagen ett ansvar att skydda och främja också det svenska teckenspråket.

Gemensamt för de nationella minoritetsspråken är att de har talats under mycket lång tid i Sverige, men för flera av dem minskar numera antalet talare i snabb takt. Därför behöver samhället på olika sätt uppmuntra och göra det enklare för dem som talar språken att föra kunskaperna vidare till nästa generation. Annars är risken stor att språken dör ut.

Samtidigt som Sveriges regering utsåg fem nationella minoritetsspråk utsåg man också fem **nationella minoriteter**: judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar.

Den som tillhör en nationell minoritet har sedan år 2000 särskilt starka rättigheter att tala sitt nationella minoritetsspråk och utöva sin kultur i Sverige. Särskilt viktigt är barns rätt till sitt språk och sin kultur. Det kan t.ex. handla om att kunna låna böcker på finska på biblioteket eller att den skola man går i anstränger sig för att hitta lärare som kan ge modersmålsundervisning i romska. Samerna är dessutom erkända som **urfolk** i de nordiska länderna sedan 1970-talet. De har levt och utvecklat en egen kultur långt innan Sverige som stat bildades. Som urfolk har samerna andra rättigheter utöver de språkliga och kulturella, t.ex. renskötselrätten. Den innebär att samerna har rätt att låta sina renar beta i de områden som traditionellt har använts för renskötsel.

Varför blev just de här minoriteterna nationella minoriteter?

Sveriges regering har skrivit på en överenskommelse med Europarådet där Sverige lovar att trygga de nationella minoriteternas rätt att tala sina språk och utöva sina kulturer. Men hur har man kommit fram till att just judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar ska få status som nationella minoriteter? I överenskommelsen finns ingen exakt definition av vad som krävs för att en grupp ska få kalla sig nationell minoritet, men regeringen har själv satt upp följande kriterier:

- en uttalad samhörighet och en icke dominerande ställning i samhället
- en religiös, språklig, traditionell och/eller kulturell tillhörighet
- en vilja och strävan att behålla sin identitet
- historiska eller långvariga band med Sverige

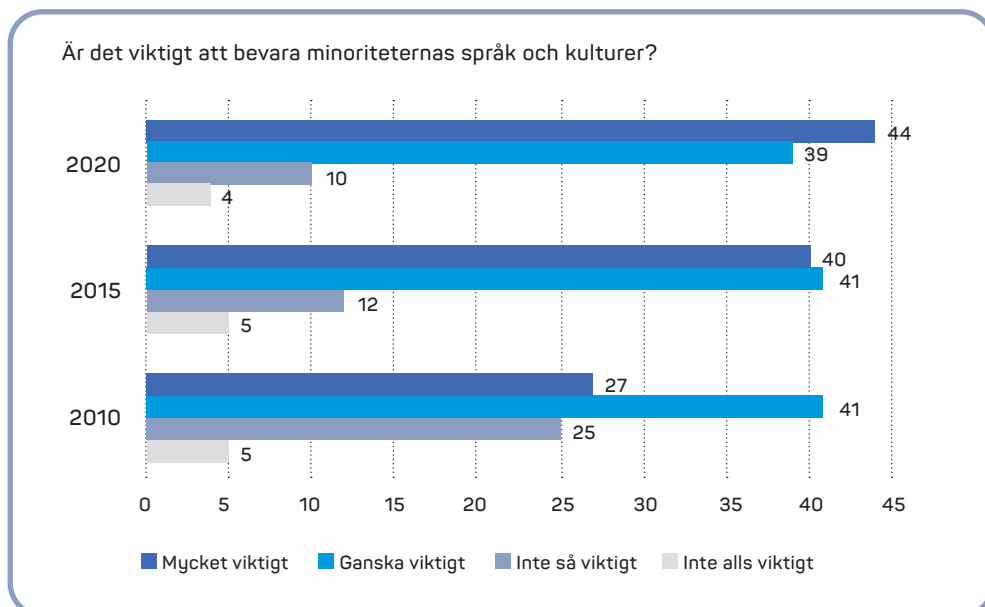
Efter att frågan hade utretts ansåg man att judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar uppfyller kriterierna och därför fick de status som nationella minoriteter.

I många länder har minoritetsgrupper inte samma möjligheter som den övriga befolkningen. Personer som tillhör de nationella minoriteterna i Sverige har genom historien ofta fått sina mänskliga rättigheter kränkta. Många har utsatts för diskriminering och övergrepp. Även i dag förekommer det diskriminering. Antiziganismen, dvs. diskrimineringen av romer, förekommer fortfarande och antisemitismen, diskrimineringen av judar, är allvarlig. Också samer utsätts för hat och hot och döva upplever ofta diskriminering inom till exempel arbetslivet.

Inför beslutet om vilka språk som skulle få status som nationella minoritetsspråk sattes två kriterier upp. Ett nationellt minoritetsspråk ska vara ett språk och inte en dialekt. Det ska ha talats i Sverige i minst tre generationer eller ungefär hundra år. Det är inte alltid så lätt att avgöra om ett språk svarar mot dessa kriterier. I praktiken finns också ett tredje villkor, nämligen att språkets talare själva önskar att språket ska få ställning som nationellt minoritetsspråk.

Att skydda och främja de nationella minoriteternas språk och kultur är ett sätt att slå vakt om deras mänskliga rättigheter. Ett sätt att skydda språken är att uppmuntra minoriteterna att använda och utveckla de nationella minoritetsspråken så att de förs vidare till nästa generation. Eftersom de nationella minoriteternas språk och kultur betraktas som en del av den svenska kulturen och kulturarvet är det viktigt att språken lever kvar. Det anser Sveriges regering, men också många som bor i Sverige. En undersökning som Språkrådet genomförde 2020 visade att 83 procent av befolkningen tycker att det är ganska viktigt eller mycket viktigt att de nationella minoriteternas språk och kulturer bevaras till nya generationer.

Staplarna visar (i procent) hur viktigt vi tycker att det är att samhället ger stöd för att bevara de nationella minoriteternas språk och kulturer.

Revitalisering

Arbetet med att främja språken så att de kan leva vidare kallas **revitalisering**. Ordet revitalisering betyder återuppväckande och innebär att språk som håller på att dö ut får nytt liv. Detta sker genom att myndigheter, organisationer och privatpersoner aktivt arbetar för att fler människor ska lära sig språken och använda dem, både i hemmet och ute i samhället. Samhället kanske erbjuder språkutbildning för barn och ungdomar som tillhör en nationell minoritet. Ett vanligt sätt att revitalisera språk är när äldre generationer för över kunskaper i språken och om kulturen till sina barn eller barnbarn.

Myndigheter som arbetar för att bevara minoritetsspråken

Språkrådet, som är en del av myndigheten Institutet för språk och folkminnen, har regeringens uppdrag att följa upp språklagen (SFS 2009:600). Uppdraget innebär att undersöka hur väl myndigheterna följer språklagen. Språkrådet följer noga utvecklingen för de nationella minoritetsspråken och rapporterar om händelser kopplade till dem. De delar också ut ett statligt bidrag för revitalisering av de nationella minoritetsspråken.

Länsstyrelsen i Stockholm och Sametinget har uppdraget att följa upp minoritetslagen (Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk SFS 2009:724). Myndigheterna ger varje år ut en rapport om hur minoritetspolitiken utvecklar sig och hur situationen ser ut för de nationella minoritetsspråken.

Det svenska teckenspråket

Det svenska teckenspråket räknas inte som ett nationellt minoritetsspråk, trots att det uppfyller flera viktiga kriterier för vad som kan betraktas som ett. Svenskt teckenspråk är t.ex. ett eget språk och det har använts under mycket lång tid i

Sverige. I språklagen anges att samhället har ett ansvar att skydda och främja det svenska teckenspråket, i likhet med de fem nationella minoritetsspråken.

Assimilering och försvenskning

När Sverige började bli ett mer enat land under 1800-talet och fram till tiden efter andra världskriget, rådde ett **assimileringsideal**. Det innebar att det förekom stark påtryckning på befolkningen att tala ett gemensamt språk: svenska.

Svenskan blev det enda undervisningsspråket i skolan. När barn som vuxit upp med andra språk hemma (som finska, meänkieli eller samiska) började skolan, måste de plötsligt lära sig svenska för att kunna hänga med i undervisningen. Försvenskningen innebar också att svenskt teckenspråk inte fick användas i skolan. All undervisning skulle ske på svenska och döva barn tvingades hänga med i undervisningen genom läppavläsning, även i specialskolorna för döva.

På fotot från 1960-talet av Olofströms bruk kommer alla arbetare utom en från utlandet.

Svenska språket blev det bättre och finare språket och många skämdes för att tala sitt modersmål. När de i sin tur blev föräldrar, lärde de inte sina barn t.ex. meänkieli och följden blev att flera generationer förlorade kunskaperna i sina modersmål.

Invandringen och det mångspråkiga samhället

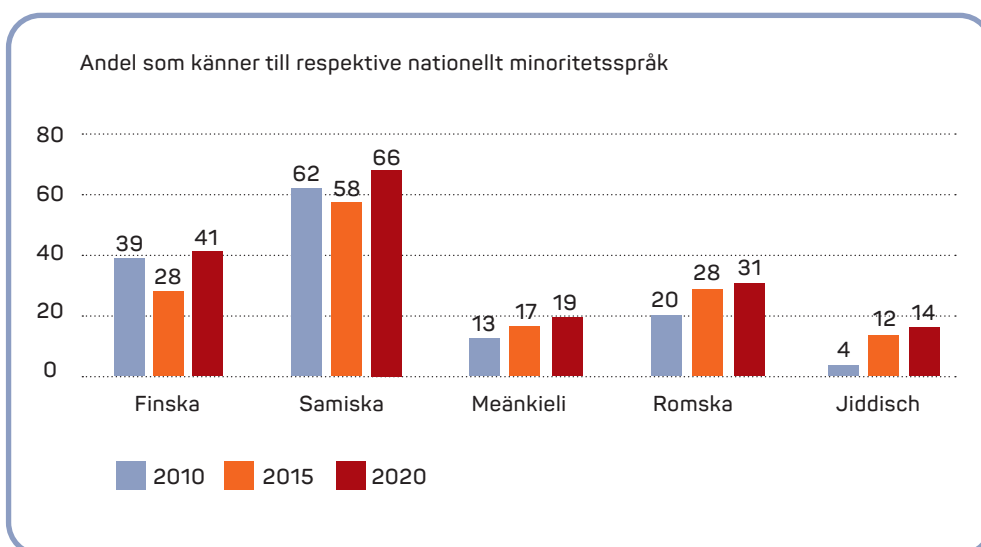
Under 1960- och 70-talen hade Sverige brist på arbetskraft och människor invandrade till Sverige för att arbeta. Eftersom flertalet arbetskraftsinvandrare kom från Finland och hade släkt kvar där behövde deras barn hålla det finska språket vid liv. Det ledde till att ämnet finska som modersmål infördes i svenska skolor. Så småningom öppnade man för att även kunna läsa andra språk inom modersmålsundervisningen.

I takt med en ökad flyktinginvandring har Sverige på allvar blivit ett mångspråkigt land. Fördelarna och svårigheterna med det mångspråkiga samhället diskuteras flitigt.

Kunskap om de nationella minoriteterna och språken

Kunskapen om de nationella minoriteterna och deras rättigheter är fortfarande låg bland allmänheten. Språkrådet har genomfört SIFO-undersökningar för att ta reda på vad svenska folket känner till om de nationella minoriteterna och minoritetsspråken. I den senaste undersökningen, från 2020, framkom att en fjärdedel av Sveriges befolkning inte känner till ett enda av de nationella minoritetsspråken. Undersökningen visade också att 74 procent kan namnge minst ett nationellt minoritetsspråk. Det är en ökning jämfört med den tidigare mätningen 2015, då 65 procent kunde nämna minst ett av språken.

Antal personer (i procent) av de tillfrågade som kunde namnge minst ett nationellt minoritetsspråk.

Flest människor vet att samiska är ett nationellt minoritetsspråk, medan det fortfarande är mycket få som känner till att jiddisch och meänkieli är det.

Undervisning i nationella minoritetsspråk

I skolan kan man få läsa de nationella minoritetsspråken som modersmål om man tillhör en nationell minoritet. 2015 tog man bort kraven på förkunskaper. En elev behöver alltså inte kunna någon jiddisch för att få modersmålsundervisning om man tillhör den nationella minoriteten judar. De nationella minoriteterna har också lite större rätt till modersmålsundervisning: skolan är skyldig att ordna det om en elev vill ha det. För övriga minoritetsspråk krävs att fem elever vill ha undervisning och man måste tala språket hemma.

Det ska också gå att byta ut ett modernt språk som t.ex. spanska mot det nationella minoritetsspråket om man tillhör en nationell minoritet. Men ett problem för alla minoritetsspråk är att det finns så få lärare som kan undervisa i dem.

FRÅGOR

- Vad innebär det att svenska ska vara det "samhällsbärande språket" i Sverige?
- Vilka krafter påverkar ett språks överlevnad och utveckling?
- Hur kan vi skydda och bevara de nationella minoritetsspråken? Går det att rädda hotade språk?
- Varför är det viktigt att bevara minoritetsspråk?

Lagar och rättigheter

Sverige skriver på Europarådets konventioner

År 1999 beslutade Riksdagen att Sverige skulle ansluta sig till två internationella konventioner (överenskommelser) från Europarådet. Den ena är ”Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter”. De länder som skrivit på den förbinder sig att se till att de grupper som fått status som nationella minoriteter ska få vissa grundläggande rättigheter. Rättigheterna är knutna till deras språk och kulturer.

Den andra konventionen: ”Den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk” (ofta kallad språkstadgan) innehåller fler och mer detaljerade skyldigheter för Sveriges regering om att främja de nationella minoritetsspråken. Den som talar ett nationellt minoritetsspråk eller tillhör en nationell minoritet ska kunna utöva sin kultur och använda sitt språk inom olika delar av samhället. Det kan t.ex. handla om att få tala sitt språk i kontakt med myndigheter, i domstol eller att det ska finnas dagstidningar och radioprogram på språket. Språkstadgan tar också upp rätten att få undervisning i sina språk i skolan.

Båda konventionerna lyfter fram vikten av att barn och unga som talar ett nationellt minoritetsspråk eller tillhör en nationell minoritet ska få lära sig och ha möjlighet att utveckla kunskaperna i sina språk för att kunna föra dem vidare till nya generationer.

Europarådet i Strasbourg arbetar för demokrati och mänskliga rättigheter.

Språklagen

Språklagen trädde i kraft 2009. Den är en så kallad **ramlag**, vilket är en lag som anger vilka principer som ska gälla inom ett visst område, t.ex. sjukvården, miljöskydd eller i det här fallet språkanvändning. Språklagen vänder sig bara till myndigheter, kommuner och landsting och inte till enskilda personer. Den innehåller en samling regler som myndigheterna ska följa.

I **språklagen** står det att den som arbetar på en myndighet ska anstränga sig för att skriva och tala ett så enkelt och begripligt språk som möjligt, så att så många människor som möjligt förstår beslut och annan information från myndigheten. Det står också att alla myndigheter ska ”skydda och främja” de nationella minoritetsspråken. Vad det innebär för en specifik myndighet står däremot inte i lagen – det måste varje myndighet själv bestämma. Exempel på åtgärder kan vara att en kommun anordnar en kulturfestival där de nationella minoriteternas språk och kulturer uppmärksammas. En annan mer långvarig insats kan vara att starta en ny förskoleavdelning för barn med ett nationellt minoritetsspråk som modersmål.

Minoritetslagen

Tio år efter det att Sverige anslöt sig till Europarådets konventioner om skydd för de nationella minoritetsspråken trädde ännu en svensk lag i kraft: ”Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk”, kallad **minoritetslagen**.

Minoritetslagen säger att de nationella minoritetsspråken ska skyddas och främjas, och att myndigheter ska samråda med de nationella minoriteterna och ta hänsyn till deras behov i beslut som rör dem. Alla myndigheter har också skyldighet att informera de nationella minoriteterna om deras språkliga rättigheter.

År 2019 skärptes minoritetslagen och alla kommuner ska nu upprätta mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete. Rättigheten att få förskola och äldreomsorg på sitt eget språk skärptes också.

Förvaltningsområden

Kommuner kan få statsbidrag för att främja och skydda de nationella minoritetsspråken genom att ingå i ett s.k. förvaltningsområde. Förvaltningsområden är särskilda geografiska områden där personer som talar finska, meänkieli och samiska har extra starka rättigheter. Hur pengarna ska användas bestämmer kommunerna i samråd med minoriteterna. De kan exempelvis gå till kartläggning av språkbehov inom äldreomsorgen, utvecklingsinsatser i förskolan, informations- eller kultursatsningar.

I förvaltningsområdena har invånare som talar finska, meänkieli eller samiska rätt att använda sitt språk i kontakt med myndigheter. De har också rätt att begära förskola och äldreomsorg på dessa språk. I praktiken råder dock brist på personal som kan tala och skriva språken, så även om den som bor i ett förvaltningsområde har rätt att få service på sitt nationella minoritetsspråk är det inte säkert att det går att ordna.

De som talar jiddisch eller romska har också vissa rättigheter, men inte lika starka som de som talar finska, meänkieli eller samiska. De räknas som **territoriellt obundna språk**, vilket innebär att de inte är bundna till särskilda geografiska platser utan att dess talare är mer utspridda. Alla myndigheter ska göra sitt bästa för att skydda och främja romska och jiddisch så att de också kan leva vidare. Hur myndigheterna ska göra detta i praktiken säger inte minoritetslagen någonting om.

Språklagstiftning i Norden

De nordiska ländernas språksituation ser olika ut, och därför ser också lagar och bestämmelser om språk olika ut.

Finland

Finland har två nationalspråk, det vill säga officiella huvudspråk: finska och svenska. I den finska språklagen anges detta. I den finska grundlagen står det dessutom att varje medborgare har rätt att använda antingen finska eller svenska i domstol och i kontakt med myndigheter. Det finns också lagar som gäller inom särskilda områden, t.ex. lagar som bestämmer hur språk ska användas i utbildningssammanhang och inom hälso- och sjukvården.

Norge

I Norge talas två varianter av norska: bokmål och nynorsk. Bokmål talas av flest personer och främst i den östra delen av Norge. Nynorsk talas mest i den västra delen. De som jobbar på myndigheter i Norge förväntas kunna båda språken och skolelever lär sig båda. 2021 antog det norska Stortinget en ny språklag i Norge. Den säger att norska är det samhällsbärande språket (det som alla myndigheter ska använda), att bokmål och nynorsk är lika viktiga och att samiska, kvänska, romska och norskt teckenspråk är nationella minoritetsspråk.

Danmark

I Danmark finns det ingen grundlag som anger vilka de officiella språken är. Det finns dock en lag om rättskrivning. Lagen anger att en myndighet, den danska språknämnden, beslutar om rättskrivning på danska. Rättskrivningsreglerna publiceras i rättskrivningsboken. Myndigheter och skolor förväntas rätta sig efter den.

Island

Island har en språklag som säger att isländska är islänningarnas nationalspråk och officiellt språk på Island. Lagen säger också att det isländska teckenspråket är första språk för personer som behöver det och för deras barn.

FRÅGOR

- Vilka lagar och förordningar reglerar språkanvändningen i Sverige?

Svårigheten att bestämma antalet talare av ett minoritetsspråk

Hur många talare av språket finns det? Det är en vanlig fråga när minoritetsspråk kommer på tal. För den enskilde handlar det om ren nyfikenhet och för samhället är det viktigt att veta hur samhällsservicen kan anpassas för dem som har ett annat modersmål än svenska. Att fastställa vilka språk som talas i ett land och hur många som talar dem är ingen lätt uppgift. I Sverige har vi inga register där det står vilket språk var och en talar. Inte ens Statistiska Centralbyrån samlar in uppgifter om vilka språk som varje person talar.

En vanlig uppfattning är att man kan avgöra vilket språk någon talar genom att veta vilket land personen kommer ifrån. Kommer man från Sverige så talar man svenska. Men verkligheten ser inte ut så. Sverige är inte enspråkigt och har aldrig varit det. Det var under 1800-talet som tanken om ett land, ett språk slog igenom i Europa. Det var en språkpolitisk idé som syftade till att stärka nationalstaten. Sedan dess har språksynen förändrats. Många länder har i dag flera **officiella språk**. I Schweiz är det (i storleksordning) tyska, franska, italienska och rätoromanska. I Finland är finska och svenska **nationalspråk**. Sverige har svenska som huvudspråk och fem nationella minoritetsspråk, samt det svenska teckenspråket som har motsvarande status.

Hur bedömer man att en person kan ett språk? Räcker det med att kunna några fraser och meningar eller måste man kunna använda språket i alla sammanhang? Kan ens en infödd svensk förstå och använda svenska i alla möjliga sammanhang? Troligen inte, för det finns alltid områden som vi inte behärskar. Vi lär oss nya ord under hela livet.

Man kan inte säkert veta vilket språk en person talar bara för att man vet vilket land hen kommer ifrån.

Och talar människor i regel bara ett språk? Omkring hälften av jordens befolkning använder regelbundet flera språk. En del talar ett språk hemma, ett annat språk i samhället och kanske ytterligare ett vid högre studier. En del växer upp med flera modersmål. Flerspråkiga individer kan växla mellan språken mitt i ett samtal. En del barn lär sig föräldrarnas språk först i vuxen ålder. Hur ska man bestämma vilket språk som en viss person talar?

Invandrade personer som bott i Sverige en längre period tenderar att använda sitt modersmål i allt mindre utsträckning. Deras barn lär sig svenska och i varierande grad föräldrarnas språk. Ibland talar man om **språkbyte**, när personer slutar att använda det språk som familjen använder och talar enbart majoritetsspråket. Ibland beror språkbytet på politiska insatser. Men det omvända förekommer också, nämligen att barn vill lära sig föräldrarnas och mor- och farföräldrarnas språk, fast först längre upp i åldrarna.

En person som sammanställt sifferuppgifter om vilka språk som talas och hur många som talar dem är lingvisten Mikael Parkvall. I boken "Sveriges språk i siffror" använder Parkvall olika metoder för att ta reda på hur många som talar ett språk som modersmål, dvs. vilket språk som en person behärskar bäst eller identifierar sig med först och främst. Det kan vara genom undersökningar, uppgifter från intresseorganisationer, skolans värld och hälsovården, befolkningsstatistik eller genom kvalificerade gissningar. Dessa uppskattningar ger en ungefärlig bild av hur många som talar de olika språken.

FRÅGA

- Hur lång tid tar det att lära sig ett språk?

Flerspråkighet, andraspråk och begrepp kring flerspråkighet

Flerspråkighet kallas det när flera olika språk på något sätt kommer i kontakt med varandra. I flerspråkiga samhällen förekommer ofta en uppdelning där några talar ett språk, andra ett annat och somliga talar båda språken.

När en person är flerspråkig kallar man det individuell flerspråkighet eller **tvåspråkighet**. Det innebär att en person talar minst två språk. Tvåspråkighet är lite otydligt, för det används ibland om personer som talar fler språk än två. Termen flerspråkighet är därför bättre att använda; man talar minst två språk, men kanske många.

Förstaspråk, andraspråk och främmande språk

Det språk som en människa lär sig först kallas ofta **modersmål**. En annan tydligare term är **förstaspråk**. Men vad menar man egentligen, det första språk man lär sig tala eller det språk man är bäst på? Inom språkvetenskapen betyder förstaspråk det språk man lär sig först och det behöver inte vara bara ett språk. Ett barn som växer upp i en familj där vuxna talar olika språk lär sig två eller fler förstaspråk. En persons förstaspråk behöver inte vara det språk som hen kan bäst. Om man föds i Frankrike och flyttar till Sverige som barn, kan svenskan bli ens starkaste språk.

Andraspråk är de språk som en person lär sig efter att ha lärt sig ett (eller flera) förstaspråk. För att något ska kallas andraspråk krävs också att det är ett språk som lärs in i den miljö där språket talas och inte främst genom språkkurser. En person som har vuxit upp i ett arabisktalande hem och börjar tala svenska när hen börjar förskolan har arabiska som sitt förstaspråk och svenska som sitt andraspråk.

Man kan ha flera andraspråk. Vår arabisktalande person som har svenska som andraspråk flyttar kanske till ett engelsktalande land och lär sig då engelska som andraspråk också. Ibland gör man skillnad på andraspråk och tredjespråk (fjärdespråk o.s.v.), men ofta kallar man alla språk som man lär sig i en naturlig omgivning, efter det att man lärt sig sitt eller sina förstaspråk, för andraspråk.

Ett språk man lär sig framförallt genom studier kallas **främmande språk**. Det kan vara svårt att dra en skarp gräns mellan vad som är ett främmande språk och vad som är ett andraspråk. För många unga människor i Sverige som har engelska som ett främmande språk fungerar engelska också delvis som ett andraspråk, eftersom man t.ex. på nätet eller i spel kommunicerar med hjälp av engelska. Man vistas alltså mycket i en miljö som är engelskspråkig, även om man inte lämnar Sverige.

Myten halvspråkighet

Tidigare användes begreppet "halvspråkighet". Begreppet debatterades under något decennium i slutet av 1960-talet och framåt innan det försvann ur den akademiska världen. Sedan dess dyker det upp lite då och då, i framför allt den politiska debatten. Det ansågs att flerspråkiga individer riskerade att inte lära sig vare sig sitt förstaspråk eller sitt andraspråk ordentligt och bli dåliga på att tala två språk istället för att bli bra på ett, om språken lärdes in parallellt. På 1970-talet kunde flerspråkiga familjer bli rekommenderade att inte använda mer än ett språk med barnen (och företrädesvis svenska). I dag vet vi mer. Globalt sett finns det fler flerspråkiga än enspråkiga människor på jorden. Barn blir inte halvspråkiga, det har forskning visat. Däremot använder de ofta sina språk till olika saker och får inte två (eller fler) helt identiska språkliga kompetenser.

Modersmålsundervisning

Forskning visar att förstaspråket har stor betydelse för utvecklingen av ett barns identitet, tankeförmåga och språk. Barn som har lärt sig läsa på sitt förstaspråk har lättare att lära sig läsa också på ett andraspråk, eftersom de redan har förstått hur t.ex. bokstäver och ljud hänger ihop. Därför är det en fördel om flerspråkiga barn får undervisning också på sitt förstaspråk. Det har forskning visat. I det svenska skolsystemet finns därför modersmålsundervisning, vilket är språkundervisning på ett språk (annat än svenska) som eleven talar hemma. Kunskaperna som eleverna får i modersmålsämnet gör det lättare för dem att följa med i undervisningen i andra ämnen, som ju sker på svenska. Goda kunskaper i modersmålet ger alltså bättre förutsättningar för att lära sig svenska och andra skolämnen.

Barns andraspråksinlärning kan tyckas gå fort. Bara efter några månader på en svensk förskola kan t.ex. ett syriskt barn låta förvånansvärt likt ett barn som har svenska som sitt förstaspråk. Men flerspråkiga barn behöver mer stöd för

På de flesta förskolor finns i dag flerspråkiga barn.

att utveckla språket och förståelsen. De kan prata om saker som finns i rummet och om konkreta händelser, men kanske inte om abstrakta ting eller upplevelser utanför vardagen. Svensktalande barn har övat sig på t.ex. sagor och andra berättelser hemifrån på svenska, medan invandrade barn har de kunskaperna på sitt första språk.

Kodväxling eller transspråkande

Flerspråkiga personer kan byta mellan sina olika språk, mitt i en mening eller till och med inne i ett ord, i synnerhet om de talar med andra som kan samma språk som de själva. Det kallas **kodväxling**. Ibland har det tolkats som att personerna som kodväxlar inte kan prata något av språken ordentligt. Men kodväxling är snarare en resurs och en möjlighet att få precis det man menar sagt. Att utnyttja fler språk ger fler valmöjligheter, inte färre. Ibland talar man om **transspråkande** när en flerspråkig person utnyttjar alla sina språkliga resurser. Det kan finnas flera anledningar att göra det, bland annat för att uttrycka identitet eller för att kommunicera effektivt.

FRÅGA

- I vilka situationer använder du olika språk eller språkvarianter (t.ex. dialekter, slang, gruppspråk)? Vilken funktion och betydelse har de i din vardag?